

Міністерство освіти та науки України
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія журналістики

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

«Жанр художньої біографії у сучасній літературі для дітей на
книговидавничому ринку України»

Виконала: студентка 4 курсу,
групи В-41
спеціальності 061 «Журналістика»
ОП «Видавнича справа та
редагування»
Остафійчук Каміла Іванівна
Науковий керівник:
Бездіжа Алла Анатоліївна
Рецензент:
Капітан Владислава Сергіївна
Оцінка 5 (відмінно)

Тернопіль – 2024

АНОТАЦІЯ

Остафійчук К. І. Жанр художньої біографії у сучасній літературі для дітей на книговидавничому ринку України. Рукопис.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації фахового молодшого бакалавра зі спеціальності «Журналістика» ОП «Видавнича справа та редагування». Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль, 2024.

Кількість сторінок 47 с.

Ключові слова: художня біографія, видавництво, література для дітей, читацькі інтереси; цінності.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ХУДОЖНЬОЇ БІОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ	7
1.1 Художня біографія як жанр літератури	7
1.2 Еволюція жанру художньої біографії	10
1.3 Види художньої біографії	14
1.4 Жанрово-стильові особливості сучасних художніх біографій.....	19
1.5 Роль героїв та подій у створенні образу біографії.....	23
РОЗДІЛ 2 ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ БІОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ	27
2.1 Роль видавництва у формуванні жанру	27
2.2 Художні особливості сучасної дитячої біографічної прози	29
2.3 Художня біографія для дітей в сучасній українській драмі	32
2.4 Електронні книги в жанрі біографічної книги для дітей	34
2.5 Проблеми та перспективи розвитку жанру художньої біографії в українській літературі для дітей	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Жанр художньої біографії в сучасній літературі для дітей стає об'єктом все більшого зацікавлення як педагогів, так і батьків, що визнають його потенціал у розвитку та вихованні молодого покоління. Книговидавничий ринок України, народжений у контексті непередбачуваних змін у суспільстві та освітніх підходах, активно реагує на попит на такий вид літератури, що поєднує в собі відтворення історичних фактів, художній елемент та виховний зміст.

У рамках даної дипломної роботи ми розглядаємо жанр художньої біографії для дітей у контексті книговидавничого ринку України, аналізуючи його розвиток, особливості та вплив на читацьку аудиторію. Сучасне дитяче читання вимагає не лише розваги, але й педагогічної цінності, яку може забезпечити жанр, що поєднує факт і художню форму.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розуміння ролі та впливу жанру художньої біографії в сучасній літературі для дітей на книговидавничому ринку України. З врахуванням активних змін у суспільстві, педагогічних підходах та потребах читачів, аналіз цього жанру сприятиме розробці ефективних стратегій видавців, педагогів та батьків у вихованні та розвитку дітей через літературний контекст.

Метою даної дипломної роботи є систематизація та аналіз інформації щодо розвитку жанру художньої біографії в сучасній літературі для дітей на книговидавничому ринку України. Робота спрямована на вивчення особливостей цього жанру, його впливу на читацьку аудиторію та визначення можливостей використання виховного потенціалу біографічних наративів для розвитку дитячого читання.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити основні характеристики та особливості жанру художньої біографії для дітей;
- 2) класифікувати різновиди художньої біографії для дітей;

- 3) проаналізувати вплив видавництва на розвиток та популяризацію жанру художньої біографії для дітей;
- 4) визначити тенденції використання художніх засобів для привертання уваги та враження читачів;
- 5) дослідити вплив електронних технологій на розвиток та поширення жанру художньої біографії для дітей;
- 6) виявити проблемні питання у сфері створення та сприйняття художньої біографії для дітей.

Об'єктом дослідження є жанр художньої біографії в сучасній літературі для дітей, який знаходить своє вираження в книжковому форматі та впливає на формування читацьких інтересів та цінностей дітей.

Предметом дослідження є конкретні реалізації жанру художньої біографії в українській літературі для дітей, а також їхні особливості та вплив на читацьку аудиторію. Аналізується структура та зміст книг, а також сприйняття цього жанру дітьми в контексті їхнього розвитку та виховання.

Методи дослідження включають в себе застосування інтердисциплінарного підходу, що об'єднує методи літературознавства, педагогіки, психології та соціології. Основний акцент робиться на використанні якісних та кількісних методів для комплексного вивчення різних аспектів досліджуваного явища. Дослідження орієнтоване не лише на теоретичні аспекти, але й на практичний вплив жанру художньої біографії на розвиток та виховання читацької аудиторії в українському контексті.

Теоретичне значення дослідження:

1. Розвиток літературознавчого аналізу: дослідження жанру художньої біографії у сучасній літературі для дітей сприяє розвитку методів літературознавчого аналізу. Вивчення структурних та стилістичних особливостей цього жанру дозволяє розкрити його творчий потенціал.

2. Внесок у літературну теорію: розгляд аспектів художньої біографії для дітей допомагає поглибити розуміння літературних тенденцій та визначити їхнє місце в загальному контексті літературознавства.

3. **Формування нових теоретичних концепцій:** висвітлення взаємозв'язків між жанром художньої біографії та вихованням дитини через літературу може призвести до формування нових теоретичних концепцій щодо ролі літератури для дітей у сучасному суспільстві.

Практичне значення дослідження:

1. **Вплив на видавничий ринок:** результати дослідження можуть бути використані видавництвами для адаптації та видання якісних та педагогічно цінних художніх біографій для дітей, що відповідають сучасним тенденціям.

2. **Розробка освітніх програм:** аналіз жанру може слугувати основою для розробки освітніх програм, спрямованих на використання літератури для дітей у навчальному процесі для розвитку критичного мислення та літературознавчих навичок.

3. **Підвищення якості літературного виховання:** розуміння впливу художніх біографій на читацьку аудиторію дозволяє покращити якість літературного виховання дітей та формувати їхні ціннісні орієнтації через літературу.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (21 позиція) та 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 47 сторінок, з них 38 сторінок налічує основний текст.

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ХУДОЖНЬОЇ БІОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

1.1 Художня біографія як жанр літератури

Художня біографія визначається не тільки як літературний жанр, але і як унікальна форма вираження, яка поєднує фактичний наратив з елементами художнього та характеризується вибірковістю, емоційністю та літературним витонченням. Цей жанр, попри свою давню історію, в останні десятиліття набув популярності, особливо в контексті літератури для дітей та підлітків [7, с.16].

На перший погляд, художня біографія приваблює читача своєю здатністю відтворювати реальні події, але засобами художнього вираження. Це дає можливість відчувати не лише хронологію життя визначних особистостей, але і їхні внутрішні переживання, мотивації та взаємодію зі світом. Відтак, художня біографія витягує читача з реальності та переносить його в інші епохи, дозволяючи відкрити та розширити горизонти історії та культури.

Особливістю художньої біографії є також вибірковість та креативний підхід автора до розповіді. Автор може вибрати ключові епізоди, які не лише характеризують життя героя, але й слугують як основа для розвитку художнього сюжету. Такий підхід дозволяє створити цілісний твір, який відображає не лише фактичний наратив, але й інтерпретацію та тлумачення подій.

Важливо відзначити, що художня біографія має свою естетику та стиль, що відрізняє її від звичайної біографії чи історичної повісті. Автор має вміло поєднувати факти та художні засоби, створюючи власний неповторний мовний ландшафт. Відчуття мовної гармонії, ритму та образності важливо для передачі не лише подій, але й емоційного стану героїв [5, с.45].

Ще однією ключовою рисою художньої біографії є взаємодія автора з читачем. Цей жанр запрошує читача до спільного вивчення та розуміння

життєвого шляху героя. Читач стає свідком важливих подій, відчуває радощі та трагедії, співпереживає персональні та загальнолюдські аспекти життя героя. Це створює унікальний літературний досвід та розвиває емпатію, що є важливим елементом виховання особистості.

Художня біографія, як літературний жанр, також відіграє важливу роль у формуванні ідентичності та національної свідомості. Вона стає своєрідним мостиком між минулим і сучасністю, вкладаючи важливі історичні та культурні контексти в текст. Вивчення біографій великих особистостей через художню призму дозволяє дітям більш глибоко розуміти свою національну спадщину та вдихає інтерес до вивчення історії [8, с.46].

Однією з важливих особливостей художньої біографії є її взаємодія із читачем через емоційний зв'язок. Читацький досвід стає дивовижним, оскільки читач не лише дізнається про події та факти, але і відчує атмосферу того часу, переживає емоції, які супроводжували героя. Цей емоційний зв'язок має важливе значення в психологічному та емоційному розвитку читача, особливо дітей та підлітків.

Для методології дослідження цього жанру важливо враховувати вплив інтертекстуальності, яка виражається у взаємодії художньої біографії з іншими літературними жанрами, культурними контекстами, а також історичними подіями. Це відкриває можливості для глибокого аналізу та розуміння того, як автори використовують інші тексти та культурні коди для створення комплексного образу біографії.

Також важливо враховувати роль видавництва та редакційного впливу на формування жанру художньої біографії для дітей. Розглядання вибору та обробки літературних текстів, а також вивчення реакції читацької аудиторії на різні варіанти біографій дозволить з'ясувати тенденції у створенні та сприйнятті цього жанру [9, с.96].

У світлі останніх тенденцій у літературі для дітей, дослідження ролі електронних книг у жанрі художньої біографії стає актуальним завданням. Вивчення впливу технологій на сприйняття та розвиток читацьких навичок

дітей стане вагомим внеском у загальний контекст розвитку літературного ринку.

Художня біографія, взята як окремий жанр, представляє унікальний синтез літературних та історичних аспектів, створюючи естетичний та пізнавальний досвід для читача, особливо у молодшому віці. Вона не лише розкриває життєві історії видатних особистостей, але й збагачує читача емоційно та інтелектуально, сприяючи його розвитку та культурному оволодінню.

Художня біографія являє собою особливий жанр літератури, що об'єднує елементи документальної й художньої прози. Серед його ключових рис важливо визначити творче відтворення життєвого шляху конкретної історичної постаті. Це здійснюється на основі аутентичних документів та подій її часу, враховуючи глибоке проникнення письменника в її духовний світ, соціальну та психологічну природу історичних подій [15, с.89].

Художня біографія — це літературний жанр, який ґрунтується на зображенні життя виняткової особистості, використовуючи біографічні факти та елементи вигадки. Відрізняючись від біографічної повісті чи роману, художня біографія розширює межі реального моменту життя письменника чи видатної постаті через використання творчого вигадування. Такий підхід було обґрунтовано А. Костенко у статті «На лінії зіткнення», де вона розглядає цей жанр як відтворення життєвого шляху особистості в наративі.

Галина Грегуль, у своїй дисертації «Українська біографічна проза першої половини ХХ століття: жанрово-стильовий аспект», розглядає поняття художньої біографії як глибоке осмислення життєписної канви, вводячи концепцію використання біографічних фактів і вигадки для створення смислового тексту. Це ставить художню біографію в контексті творчого об'єднання реальності та художньої інтерпретації [19, с.76].

Такий підхід підкреслює унікальність художньої біографії як жанру, який дозволяє літературі розширити границі історичної правдивості та

представити читачеві новий погляд на життя великих особистостей через призму творчого уявлення та художньої виразності.

Створення біографій є важливою складовою культурно-історичного процесу в будь-якому суспільстві. Проведення досліджень та опис життєвого шляху людини вимагає використання передусім наукових методів, а в разі створення художньої біографії також виявляється необхідна літературна майстерність. Таким чином, розвиток біографічного письма тісно пов'язаний із загальним розвитком наукової думки.

В Україні науковий апарат формувався на власних традиціях і відчував вплив наукових тенденцій західноєвропейської наукової спільноти. Така взаємодія визначила специфіку досліджень і біографічного опису особистостей в українському контексті, що стало важливим чинником формування культурного та наукового доробку країни [13, с.71].

1.2 Еволюція жанру художньої біографії

Жанр художньої біографії є унікальним об'єднанням літературної та історичної площин, яке пройшло значний етап еволюції від свого виникнення до сучасних днів. Розгляд цієї еволюції дає можливість відстежити трансформації жанру, його ключові тенденції та вплив на читацьку аудиторію [21, с.54].

1. Початки: традиційні біографічні тексти

Саме початкові етапи розвитку жанру художньої біографії пов'язані зі становленням літературного процесу та культурної історії. У класичних біографічних творах видатних постатей, таких як «Життя» Плутарха або "Віталії" Світона, домінували факти та події з життя героя, а сама структура твору часто відповідала хронологічному порядку.

2. Романтичний період: емоційна та суб'єктивна еволюція

В романтичний період еволюції художньої біографії виникає потреба відділення суб'єктивного від об'єктивного. Твори, такі як «Гофманіана» Е. Т. А. Гофмана, вже більше спрямовані на внутрішній світ героя, його емоції та внутрішній конфлікт. Цей період характеризується розкриттям психологічних аспектів біографії.

3. Модернізм та постмодернізм: розмиття меж та експерименти

У модерністському та постмодерністському періодах відбувається значне розмиття жанрових меж. Автори, такі як Джеймс Джойс з «Портретом художника молодим», чи Вірджинія Вульф з «Місіс Деллоуей», поєднують елементи художньої біографії з експериментальною структурою, розширюючи можливості вираження.

4. Сучасність: різноманіття підходів та технік

Сучасність у художній біографії характеризується різноманіттям стилів та підходів. Виникають твори, які об'єднують факти та вигадку, такі як «Самка» Кейт Темпест чи «Джонатан Стрендж та місто масок» Едмонда Гордона. Експерименти з жанром та сучасні технології дозволяють використовувати нові форми виразності.

5. Загальні тенденції: глобалізація та переосмислення класичних жанрів

На сьогодні художня біографія визначається глобальним підходом та переосмисленням класичних жанрів. Вона може бути представлена як традиційними друкованими книгами, так і мультимедійними форматами, що відкриває нові можливості для авторів та читачів [16, с.76].

Загалом, еволюція жанру художньої біографії є невід'ємною частиною літературної історії, відзначаючи поступове розширення його меж та розмаїття підходів, що сприяє його актуальності та привабливості для різних поколінь читачів.

Наукові розвідки у галузі термінології біографістики присвячено окремі студії, спрямовані на узагальнення основних положень для однозначного

розуміння термінів у цьому контексті. Зауважимо, що, відзначаючи неусталеність термінології та розпливчастість поняттєвого ряду, дослідник термінології у сфері біографічних досліджень В. Попик підкреслює, що це часто призводить до плутанини в розумінні об'єкта, предмета та проблемно-тематичного діапазону біографічних досліджень. Такий стан ускладнює осмислення цілей і завдань досліджень, сприйняття змісту наукових студій та визначення видового та жанрового різноманіття біографічних праць та публікацій.

Термін «біографія» визначається як еквівалент англійського «biography», хоча, за думкою В. Попика, він може мати різні значеннєві відтінки в різних випадках. В найширшому контексті, в східноєвропейській традиції, біографію розглядають як історико-культурологічне явище, що об'єднує різні види біографічного дослідження, предмет та напрям літературної та наукової діяльності, визначаючи саме мистецтво створення життєписів. Це підкреслюється визначенням В. Чишка, який розглядає біографію як історико-культурологічне явище, що об'єднує різні види та роди біографічного дослідження, які сформувалися історично [13, с.54].

Однак, в українській науковій культурі, термін «біографія» не вживається в такому широкому значенні [18, с. 125]. Це пояснюється впливом радянської традиції, де «більш конкретизоване розуміння біографії як жанру наукової й літературної творчості, а також життєпису конкретної людини, ... створеного іншими авторами, або нею самою (автобіографія)» було переважливим [11, с. 125]. Суперечність в значеннєвому вмісті поняття «біографія» із європейською традицією, яка акцентує на індивідуальному та унікальному в людському житті, виникало також через ставлення до неї як до жанру, що «демонструє читачам суспільно-значущий, нормативний для наслідування результат діяльності окремої особи» [10, с. 125].

Відповідно, як зазначається, українські дослідники замість терміну «біографія» у такому розумінні почали використовувати термін «біографіка». Цей термін, який став значеннєвим відповідником англійського «biography» в

українських працях, застосовується для узагальнення та позначення широкого спектра біографічних творів [7, с. 32].

Українське тлумачення «біографіки» включає «усю багатовимірну сферу літературної й дослідницької біографічної творчості, а також сукупність видань біографічного жанру, у тому числі публіцистичну та науково-популярну біографію, видавничо-інформаційну практику» [13, с. 127].

Проте, саму науку про біографічні дослідження, її теорію й методологію в Україні стали називати «біографістикою» [14, с. 127]. Термін почав використовуватись у 70-х роках минулого століття разом із терміном «біографіка», але визначення та утвердження цього терміну в такому розумінні стало широким завдяки діяльності Інституту біографічних досліджень, створеного в 1993 році в системі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України. Цей інститут визначив біографістику як історичну дисципліну та розпочав розробку методичних і методологічних засад біографістики [9, с. 34].

Поширення терміну «біографістика» у такому розумінні значною мірою пов'язане з внеском В. Чишка [13, с. 127-128]. Н. Торкут та В. Марінеско використовують термін «біографістика» у значенні «біографіки» або «біографії» в найширшому розумінні, як це інтерпретується на Заході: «Біографістика як метажанр: спроба теоретико-літературної ідентифікації феномена» [14]. Однак саме поняття «біографії» використовується для позначення конкретної жанрової форми «біографістики». Необхідно відзначити, що таке функціонування цих термінів може призвести до додаткового ускладнення та плутанини у сфері біографічних досліджень, і тому доцільніше залишити за терміном «біографістика» означення наукової галузі.

Н. Торкут та В. Марінеско використовують термін «біографістика» у значенні «біографіки» або «біографії» в найширшому розумінні, як це інтерпретується на Заході: «Біографістика як метажанр: спроба теоретико-

літературної ідентифікації феномена» [58]. Проте саме поняття «біографії» використовується для позначення конкретної жанрової форми «біографістики». Однак таке функціонування цих термінів може викликати ще більше плутанини у сфері біографічних досліджень, тому за доцільніше вважаємо залишити за цим терміном визначення наукової галузі.

Об'єктом дослідження в біографістиці стають опубліковані наукові праці, літературні біографії, словники й довідники, біографічні сегменти енциклопедій – це «результати багатовікового доступу світової біографіки» [13, с. 130]. Предмет біографістики полягає в вивченні історії розвитку біографічних досліджень, опрацюванні їх методологічних, методичних, джерелознавчих та практично-прикладних проблем, осмисленні еволюції історико- й літературно-біографічної творчості як явища культури та суспільного життя [13, с. 130].

Біографістика, крім зв'язку з історичними дисциплінами (генеалогія, геральдика, музеєзнавство та ін.), також взаємодіє з психологією, соціологією, політологією, науково-інформаційною сферою і, звісно, з літературознавством [13, с. 130]. Біографічне дослідження вимагає використання інструментарію усіх цих суміжних наук, тому методи біографістики визначаються їхньою різноплановістю.

1.3 Види художньої біографії

Методичні та термінологічні питання в галузі художньої біографії залишаються актуальними та предметом обговорення вчених до наших днів. З одного боку, розгалуженість термінологічного апарату може викликати суперечливість і непорозуміння, але, з іншого боку, це дозволяє належним чином охопити різноманітні аспекти досліджуваних проблем у багатьох площинах.

Базові поняття, такі як «біографія» чи «життєпис», визначаються як відтворення на основі фактів та документів життя та діяльності особи у контексті суспільних умов епохи. Біографічне дослідження може бути як повним, що охоплює весь життєвий шлях особи від народження до смерті, так і частковим, фокусуючись на конкретних етапах, епізодах чи аспектах її діяльності [1, с.37].

Виділення наукових та художніх аспектів у біографічних творах приводить до класифікації наукових, науково-популярних, науково-художніх та художніх біографій. Також можлива класифікація за структурою та функціональним призначенням, розрізняючи основні, довідково-допоміжні та суміжні біографічні дослідження.

Усі ці аспекти визначають багатогранність підходів та різноманіття форм, у яких втілюється біографічна творчість. При цьому художні біографічні твори можуть мати й дослідницьку спрямованість, вносячи свій внесок у розвиток біографістики та літературознавства.

Важливим аспектом в біографістиці є також класифікація за характером предмета вивчення. Тут можна виділити біографії, що розглядають життя і діяльність відомих осіб (знаменитостей), а також біографії невідомих або маловідомих осіб, які, з усім тим, мають важливе значення для певної галузі чи періоду історії.

Щодо методів дослідження, біографістика використовує різноманітні підходи. Важливим елементом є використання архівних матеріалів, особистих листів, щоденників, інтерв'ю, свідчень сучасників, що дозволяє створити детальний портрет особистості [18, с.28].

Також велике значення має використання методів літературної критики та аналізу, особливо у випадку художніх біографій. Автор може використовувати художні засоби для створення образу героя, звертатися до художніх прийомів, що робить його твір не лише науковим, але й літературним.

Щодо питань термінології, тут слід враховувати різноманіття термінів, які використовуються в біографістиці. Наприклад, «автобіографія» – це власний наратив особи про власне життя, тоді як «історико-біографічна монографія» – це наукове дослідження про життя і діяльність конкретної особи чи групи осіб.

Біографістика поєднує в собі наукові, літературні та історичні підходи, розкриваючи життєві історії, які важливі для розуміння культурно-історичного контексту.

Термінологічний апарат біографістики, спрямований на довідковий аспект, пов'язаний з критеріями відбору імен до певних видань та структурою біографічних статей. Основні складові таких статей включають головне ім'я, друге ім'я, псевдоніми та криптоніми, крайні дати життя, дефініцію, життєпис та пристатейну бібліографію. Біографістика користується методами та підходами, що спільні з іншими історичними дисциплінами, використовуючи їхні дослідницькі інструменти для збору, обробки та порівняння даних з різних історичних джерел.

Точність дат і фактів відіграє важливу роль в науковій біографістиці, вимагаючи конкретних посилань на історичні джерела. Біографічні публікації без науково-довідкового апарату можуть бути науково-популярними, але не можуть служити повноцінним вторинним джерелом для подальших історичних досліджень [8, с.39].

Біографістика також використовує дослідницькі методи психології та інших галузей наук про людину, адаптовані для своїх потреб. Основна специфіка біографічного дослідження полягає в тому, що вона вивчає життя особистості у всіх аспектах її взаємодії з навколишнім середовищем, аналізуючи психологічний аспект, емоційне ставлення та інші аспекти особистого життя.

Методичні принципи біографістики включають в себе об'єктивне осмислення особистості в контексті історичних, соціальних, ідеологічних, культурних чинників доби. Науковці ставлять завдання досягнення точності в

ідентифікації дат та біографічних фактів, що є ключовими вимогами до якості біографічного дослідження. Важливою є і засада розгляду історичної особи в її унікальності, враховуючи внутрішній розвиток, зміни світоглядних та ідеологічних орієнтацій, а також врахування впливу культурних, соціальних та політичних контекстів на формування особистості [2, с.3].

Художня біографія, як жанр літератури, розгалужується на кілька видів, кожен з яких відзначається своєрідністю сюжетної структури, підходами до представлення героїв та вибором художніх засобів викладу. Розглянемо деякі види художньої біографії:

1. Сюжетно-подієві біографії: Цей вид художньої біографії наголошує на ключових подіях та важливих етапах у житті героя. Автор структурує оповідь навколо значущих джерел і подій, розкриваючи героя через його взаємодію з оточенням. Такі біографії можуть бути особливо захопливо, оскільки створюють динамічний наратив і поглиблюють розуміння персонажу через його дії та реакції на події.

2. Асоціативно-психологічні біографії: Цей вид художньої біографії фокусується на внутрішньому світі героя, його почуттях, думках, внутрішніх конфліктах. Автор старається проникнути в психологію персонажу, розкриваючи його мотивації та емоційний стан. Цей підхід дозволяє читачеві глибше відчувати зв'язок із героєм і розуміти його особистість.

3. Формалізовані життєписи: Такі біографії ставлять у центр формальні аспекти життя героя, такі як розвиток кар'єри, навчання, родинні стосунки. Описуючи життєвий шлях героя в структурованій формі, автор намагається висвітлити систематичні аспекти його життя і досягнення.

4. Фіктивні біографії: У цьому випадку автор використовує художню свободу для створення історій, які, хоч і базуються на реальних подіях та фактах, але можуть містити елементи вигадки, альтернативні сценарії або творчі інтерпретації. Це дає можливість авторам експериментувати та представляти нові погляди на життєпис героя [4, с.68].

5. Колективні біографії: Цей вид біографії охоплює не лише історію одного героя, але і колективні долі, описуючи спільні події та взаємодію групи осіб. Він може розповідати про колективи, родини, команди, де важливо висвітлити взаємовідносини та вплив одного на одного.

6. Героїчні біографії:

Цей вид біографії зосереджується на визначних досягненнях та героїчних подвигах героя. Автор створює наратив, який підкреслює важливість та винятковість героя в історії. Героїчні біографії можуть викликати в читачах почуття захоплення та вдячності перед подвигами героя.

7. Життя та творчість:

Цей підхід об'єднує аспекти особистого життя героя та його творчий внесок у суспільство. Автор старається збалансувати розкриття інтимних моментів та важливих досягнень, розкриваючи вплив особистих елементів на творчий процес та обертаючи увагу на взаємозв'язок між життям та творчістю героя.

8. Епістолярні біографії:

У цьому випадку автор користується листами, щоденниками чи іншими особистими записами героя для створення біографії. Такий підхід може надати читачеві безпосередній вигляд на думки, почуття та досвід героя через його власні слова.

9. Біографічні романи та оповідання:

Використання жанру роману або оповідання дозволяє авторам втілити художню свободу в створенні біографій, надаючи можливість експериментувати з формою та структурою. Це може включати елементи фікції та творчого вигадування для створення цікавих та унікальних наративів.

1.4 Жанрово-стильові особливості сучасних художніх біографій

Художні біографії в сучасному літературному світі виявляють широкий спектр жанрово-стильових особливостей, відтворюючи життя видатних особистостей або простих людей у різноманітних форматах та з використанням різних художніх прийомів. Нижче розглянемо деякі ключові аспекти та тенденції, що визначають сучасні художні біографії [8, с.65]:

1. **Літературний експерименталізм:** сучасні художні біографії все частіше використовують літературний експерименталізм та новаторські прийоми. Автори експериментують з формами, структурами та мовними засобами для створення унікального художнього образу життя та особистості.

2. **Мікс жанрів:** сучасні художні біографії часто виявляють тенденцію до змішування різних літературних жанрів, таких як роман, мемуари, історична повість, фікція та інші. Цей підхід дозволяє авторам краще висловлювати багатогранність та складність особистостей.

3. **Фрагментарність та перспективи:** замість традиційного лінійного наративу, де весь життєвий шлях особи описується в хронологічному порядку, сучасні художні біографії можуть використовувати фрагментарний підхід, висвітлюючи окремі епізоди чи перспективи.

4. **Психологічна глибина:** сучасні автори все більше звертають увагу на психологічний аспект особистості, досліджуючи внутрішній світ та мотивації біографії. Це додає глибину та розуміння персонажів.

5. **Гібридність мистецтва та історії:** сучасні художні біографії не тільки розповідають про конкретні життєві історії, а й відтворюють контекст епохи, в яку жила особа. Це гібридне поєднання мистецтва та історії робить біографії більш комплексними та цікавими.

6. **Форматована графіка:** застосування графічних засобів та ілюстрацій може бути іншою особливістю сучасних художніх біографій, що додає візуальний аспект до наративу та робить його більш доступним для широкого читачького загалу.

7. Креативна нелінійність: автори використовують техніку креативної нелінійності, впроваджуючи в сюжет несподівані повороти та розкриваючи інформацію не в порядку хронології, а згідно з художніми потребами твору.

Сучасні художні біографії є не лише звітом про життя великих чи цікавих особистостей, але й власним мистецьким твором, де автор вільно експериментує з мовою та формою для досягнення емоційної, інтелектуальної та художньої інтенсивності.

Жанр біографії має багатовікові традиції в художній літературі та продовжує свій розвиток, адаптуючись до сучасних соціально-культурних потреб. Зароджений у Давній Елладі як життєпис видатних особистостей, він зазнавав подальших змін та модифікацій у різних епохах. Сучасна біографістика налічує кілька видів, включаючи художні, наукові та академічні форми. Більшість таких творів спрямовані на дорослого читача, проте в останні десятиліття виникає тенденція до створення біографій для дітей, особливо підліткового віку.

Сучасна українська література для дітей багатою на різноманітні твори у біографічному жанрі. Такі романи та повісті представлені творами відомих авторів, таких як О. Гаврош, М. Морозенко, В. Рутківський, а також оповіданнями від І. Андрусяка, А. Багряної, Л. Вороніної, та іншими [15, с.89]

Попри значущість цього жанру в літературі для дітей, наукових досліджень на цю тему обмаль. Н. Марченко звертається до теоретико-методичних та історичних аспектів новітньої художньої біографіки для дітей. Спроби літературознавчих досліджень у цьому напрямку, які проводили Т. Качак та М. Семенченко, залишаються роздробленими та не систематизованими, зокрема через відсутність загального підходу до обраної теми та дефіциту комплексного аналізу відповідних творів.

Саме ці недоліки послужили спонуканням для автора статті дослідити жанрово-стильові домінанти сучасної біографічної прози, що призначена для

підліткової аудиторії. Такий підхід відкриває можливості для системного аналізу та глибшого розуміння особливостей цього жанру в контексті дитячої літератури.

У галузі літературознавства визначення біографії, як його розглядають О. Галич, Ю. Ковалів, Л. Ковальчук, О. Соболевська, охоплює жанр життєпису, що містить в собі «художнє чи наукове осмислення історії життя особистості, спрямоване на пошук і виявлення джерел суспільно значущій діяльності людини у її індивідуальному біографічному досвіді.» [16, с.29]. Згідно із цим підходом, передумовою створення біографії є визнання значущості особистості для історії, культури, політичного життя чи побуту в національному, чи світовому масштабі.

Важливі риси жанру біографії, як стверджує О. Соболевська, полягають в тому, що події з життя героя є документальним матеріалом, а сюжет формується із життя героя через його динаміку, розвиток особистості та закономірності цього процесу. Важливим елементом є інтерпретація життєвих подій, логічний аналіз, моральна оцінка та емоційне освоєння. Зазначене співвідношення дозволяє виокремити різновиди біографії, такі як художня, наукова, академічна та популярна біографія [15, с.78]. Останнім часом відзначаються модифікації цього жанру, такі як науково-популярна, художньо-документальна біографія тощо.

Одним із термінів, що використовується в цьому контексті й прямо пов'язаний із жанром біографії, є «біографіка». За Ю. Ковалевим, це «сукупність документів, які письменник чи дослідник використовує під час написання художньої (наукової) біографії, систематизування життєписів на підставі використаних джерел, різних свідчень, щоденникових записів, епістолярної спадщини тощо».

За тематикою, біографічні твори поділяються на ті, що розповідають про надзвичайних осіб, видатних діячів епохи, конкретних діячів нації, вчених, письменників, художників, композиторів тощо.

Художня біографія, як жанр, виявляє ознаки як документалістики, так і епічних творів, а також володіє унікальними особливостями у виборі засобів вираження, методів зображення та авторської позиції.

О. Галич проводить глибоке дослідження документально-біографічних творів, аналізуючи відмінність між історичною та біографічною прозою. Він визначає ключові ознаки біографічних творів, зокрема, конкретність одиничної долі, що полягає у взятті життєвого досвіду конкретної людської постаті як основи для узагальнення різноманітності явищ історії. Також відзначається те, що герой перебуває в центрі подій, не витісняється за межі сюжету, і ступінь художнього вимислу обмежений, оскільки автор зобов'язаний віддавати звіт за біографії персонажа [17, с.26].

Однією з форм художньої біографії є автобіографічний твір. Автобіографічний наратив охоплює основні риси біографічного жанру, однак має свої відмінності. Зокрема, він характеризується вищим рівнем правдивості у відтворенні фактів, описів переживань та психологічного стану. У такому наративі розповідь подається від першої особи, і автор акцентує не тільки на зовнішніх подіях, а й на внутрішній духовній сфері [17, с.69].

Жанрові особливості біографічних творів виявляються через особливості сюжету, системи образів, хронотопу, що впливає на стильові особливості текстів.

Сучасна дитяча проза налічує кілька різновидів біографічних творів: художні біографії видатних особистостей, історико-біографічні оповіді та автобіографічні твори письменників.

Прикладом художньої біографії про видатну особистість є книга О. Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини у світі» [14, с.26] (Додаток А). Автор презентує біографічну повість для молодшої та середньої шкільної аудиторії, розповідаючи про Івана Фірцака, українця, визнаного найсильнішою людиною ХХ століття. Гаврош відтворює епізоди молоді Івана, який вже у 20 років приїхав у столицю в пошуках роботи, підкреслюючи його надзвичайну силу. Сюжет частково побудований на

причинно-наслідкових зв'язках, таких як велика сім'я та обмежені статки, які визначають долю героя. Автор використовує вигадані та реальні випадкові події, що впливають на подальший розвиток сюжету.

Риси характеру героя розкриваються через його вчинки та поведінку, і сюжет фокусується на тих етапах, які призвели Івана до світової слави. Автор також детально описує взаємини з різними людьми, які вплинули на життя Івана, будучи як позитивними, так і негативними. Час подій у творі не має важливого значення, але присутні численні домисли, вигадки та інтерпретації, що є характерними рисами цього жанру. Місця подій тісно пов'язані з місцями, куди подорожував головний герой.

1.5 Роль героїв та подій у створенні образу біографії

Роль героїв та подій у створенні образу біографії надзвичайно важлива, оскільки вони формують основний контент та характер оповіді, допомагаючи передати життєпис особистості та її вплив на світ.

По-перше, герої виступають ключовими архітекторами образу біографії. Їхні риси характеру, дії, взаємини та внутрішній світ визначають той спосіб, яким оповідь буде сприйнята. Герої надають тексту глибину, чуттєвість та відчуття реалізму. Їхні рішення, ставлення до життєвих викликів та взаємини з іншими персонажами розкривають їхню індивідуальність та важливі моменти життя.

Події, своєю чергою, слугують каркасом для розкриття біографії. Вони можуть бути ключовими моментами в житті героя, визначати його обрані шляхи та формувати основні перипетії. Події можуть включати успіхи та невдачі, кохання та втрати, перемоги та труднощі, що додає глибину та насиченість образу. Своєрідність та значущість подій в житті героя допомагає читачеві краще зрозуміти його мотивації, цінності та індивідуальний розвиток.

Створення образу біографії також залежить від взаємодії героїв і подій. Взаємодія може виявитися в тому, як герої реагують на події, або в тому, як події визначають характер героїв. Це взаємодія додає глибину та складність образу, роблячи його більш захопливим та реалістичним [19, с.45].

Зокрема, герої та події не лише розкривають зовнішні аспекти біографії, а й дають змогу зазирнути внутрішній світ особистості. Їхні реакції на випробування, розвиток відносин з навколишніми та інші аспекти взаємодії розкривають не лише події, але й емоційну, психологічну сферу героя.

Крім того, герої та події активно впливають на стильові особливості тексту. Наприклад, обрані автором стилістичні засоби, мовні оберти та композиційні рішення визначають тон та настрій оповіді. Художні образи, створені взаємодією героїв та подій, надають тексту особливий характер.

У художніх біографіях, де великий акцент робиться на індивідуальних рисах героїв та їхньому внутрішньому світі, події часто слугують не лише зовнішніми обставинами, а й каталізаторами для внутрішнього розвитку особистості. Взаємодія героїв та подій може відзначатися напруженням, драматизмом, або навпаки, теплотою та розкішню емоційного досвіду.

Таким чином, герої та події в біографічних творах є будівельними блоками, які створюють унікальний образ особистості. Глибина та комплексність цих образів визначається не лише зовнішніми досягненнями та перипетіями, але й внутрішніми конфліктами, емоційними реакціями та особистим зростанням [19, с.46].

Крім того, образи героїв та їхня взаємодія з подіями можуть слугувати засобом авторського висловлення важливих ідей, цінностей чи життєвих філософій. Через відтворення життєвого шляху особистості автор може висловлювати своє уявлення про справедливість, воля до перемоги, чесність та інші моральні принципи.

Біографічні твори, відтворюючи події й обставини, в яких знаходився герой, розкривають його реакції на життєві випробування та взаємодію з

іншими особами. Однак, крім повсякденних фактів та досягнень, автори часто акцентують на внутрішньому світі своїх героїв. Це відбивається в їхніх роздумах, внутрішніх конфліктах, розвитку особистості та впливі подій на їхню психологію.

Події, які розгортаються в біографії, можуть служити каталізаторами для змін та трансформацій у житті героя. Вони допомагають читачеві краще розуміти контекст та обставини, які вплинули на формування особистості та долі героя. Історії успіху, невдачі, втрати та здобутки стають будівельними елементами, які конструюють біографію і надають їй глибину.

У біографіях можна виявити також взаємодію героїв з їхнім оточенням, з історичними та соціокультурними реаліями свого часу. Це розширює горизонти читача, дозволяючи краще розуміти вплив зовнішніх факторів на формування особистості та розвиток подій [20, с.29].

Таким чином, герої та події в біографіях взаємодіють, взаємодоповнюються, створюючи живий наратив, який вражає своєю автентичністю та глибиною. Це не лише відображення життя окремої особистості, а й можливість читача зануритися в історію, зрозуміти її контекст та відчути спільні риси людського досвіду.

Герої біографії виконують різноманітні ролі. Вони можуть бути визначальними особистостями, які залишають свій слід в історії. Або, навпаки, це можуть бути звичайні люди, які в унікальний спосіб реагують на життєві обставини. В будь-якому випадку, герої стають віконцем у світ історії, через яке читач може спостерігати за їхнім життям, переживаннями та досягненнями.

Події, які відбуваються в біографії, тісно пов'язані з розвитком героїв. Ці події можуть містити випробування, перемоги, поразки, важливі рішення та зміни в їхньому житті. Кожна із цих подій формує образ героя, розкриваючи його характер, сильні та слабкі сторони.

Хронотоп – часово-просторовий контекст, в якому розгортається біографія, також грає важливу роль у формуванні образу. Історичні реалії,

соціокультурне оточення, епохальні зміни – усе це визначає контекст, в якому відбувається життя героя [13, с.58].

РОЗДІЛ 2 ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ БІОГРАФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

2.1 Роль видавництва у формуванні жанру

Роль видавництва у формуванні жанру є критичною, оскільки вони визначають та сприяють розвитку різних літературних напрямів, створюючи відповідний літературний ландшафт. Жанр визначається не лише творчістю письменників, але й стратегією видавництва, його редакторів, маркетинговими рішеннями та вибором літературних тенденцій.

Одна з основних ролей видавництва у формуванні жанру – це відбір та підтримка творів, які відповідають попиту читацької аудиторії та сучасним літературним тенденціям. Вони визначають, які тексти будуть видаватися, сприяючи формуванню попиту на певні жанри. Вибір та розміщення творів у певних літературних колекціях чи серіях може впливати на сприйняття цих творів читачами [15, с.86].

Також видавництва відіграють важливу роль у рекламі та популяризації нових жанрових напрямків. Їхня маркетингова стратегія визначає, наскільки успішно буде впровадження нового жанру в літературну сферу. Вони розробляють стратегії просування та рекламу для забезпечення успіху та визнання нових творів у відповідному жанрі.

Крім того, важливою є роль редакторів видавництва, які працюють з авторами для вдосконалення їхніх творів та дотримання визначених стилістичних та жанрових стандартів. Вони можуть вносити рекомендації щодо структури та характеристик твору, допомагаючи авторам у виразному вираженні обраного жанру.

Щобільше, видавництва взаємодіють з літературними агентами, літературними асоціаціями та письменницькими спільнотами для створення сприятливого середовища для розвитку певних жанрових течій. Співпраця з авторами та іншими учасниками літературного процесу дозволяє

видавництвам бути в курсі новацій та тенденцій, сприяючи тим самим формуванню та розвитку різних літературних жанрів.

Крім того, видавництва можуть впливати на стиль та техніку письменників, сприяючи їхньому літературному розвитку. Редакційні команди надають рекомендації щодо поліпшення тексту, а також сприяють розвитку авторського стилю, що впливає на форму та якість творів у визначеному жанрі.

Важливим елементом у формуванні жанру є також вибіркова політика видавництва. Їхні рішення щодо того, які твори видавати, можуть визначити та впливати на переважання певних жанрів у літературному просторі. Наприклад, популяризація певних жанрів, таких як фантастика чи пригодницька література, може бути викликана вибором видавництва [18, с.29].

Одним із ключових аспектів ролі видавництва у формуванні жанру є їхня спроможність визначати літературні тенденції та впливати на читацькі уподобання. Вони можуть активно просувати та підтримувати певні жанри, створюючи попит на них серед читачів. Наприклад, успіх певних романів або серій книг у певному жанрі може спонукати видавництва інвестувати в подібні проекти та розширювати асортимент літературних творів у цьому напрямку.

Важливо відзначити, що видавництва можуть виступати в ролі кураторів літературного смаку суспільства, визначаючи, які теми та жанри вважатимуться актуальними та цікавими для читачів. Вони активно взаємодіють із письменниками, редакторами та літературними критиками, щоб створювати літературний продукт, який відповідає потребам сучасного читача [13, с.85].

2.2 Художні особливості сучасної дитячої біографічної прози

Ще однією цікавою формою художньої біографії є оповідання, що становить своєрідний різновид малої жанрової форми. У 2007 році видавництво «Грані-Т» започаткувало серію «Життя видатних дітей», спрямовану на читачів віком від 8 до 12 років. Кожен рік виходить кілька книг відомих письменників, де представлено п'ять біографічних оповідань про дитинство видатних особистостей, в тому числі й з представником української нації.

Ці оповідання враховують найважливіші факти з біографій і вдаються до цікавої епічної розповіді про життя кожної особи. Автори створюють історії, які наголошують на періоді дитинства та виборі життєвого шляху. Книги відомих дитячих письменників, таких як І. Андрусяк, Л. Воронина, Н. Воскресенська, Л. Денисенко, О. Дерманський, А. Кокотюха, М. Павленко, не лише вчать, але й надихають дітей на читання [18, с.29].

Цей жанр має спільні риси з біографічною повістю, такі як епічна розповідь, наявність кількох ключових епізодів з життя, реальні та історичні постаті, але відрізняється обсягом та концентрацією на дитинстві героїв. Наприклад, книга «Леся Воронина про Брюса Лі, Махатму Ганді, Жорж Санд, Фридерика Шопена, Івана Миколайчука» є яскравим прикладом такої серії. В цих оповіданнях розкриваються ключові моменти дитинства, що визначили подальший життєвий шлях героїв, таких як Брюс Лі, Махатма Ганді, Жорж Санд, Фридерик Шопен та Іван Миколайчук. Особливий акцент робиться на важливості вибору та подолання труднощів, що виникають на шляху до досягнення визначених цілей.

У розповіданнях про життя видатних дітей, соціально-історичний контекст та простір виступають як суттєві елементи, на фоні яких розгортаються ключові події, пов'язані з головними героями. Автор визначає важливість місця і часу, оскільки саме на цих параметрах герої повинні подолати труднощі або, навпаки, пристосовуватися до них [15, с.79].

Михайл Ганді повертається на поневолену батьківщину, щоб визволити від колоніального гніту, і Фридерик Шопен виїжджає з Вітчизни через її окупацію ворогом. Іван Миколайчук жив у часи й країні, де відхилення від ідеологічних схем Радянської імперії каралися, тому він опинився в опозиції до системи, що врешті-решт знищила його. Жорж Санд, навпаки, випереджала свій час, і Леся Воронина підкреслює конфлікт у контексті суспільства: Аврора Дюпен не відповідає соціальним та моральним нормам свого часу, що ускладнює її взаємини з оточуючими.

В оповіданнях важливе місце відводиться простору, який визначається як малою батьківщиною головного героя та місцем, куди він переїжджає для здійснення своїх мрій. Наприклад, Париж для Аврори Дюпен, Лондон для Махатми Ганді, Париж і Америка для Фридерика Шопена, Америка для Брюса Лі, Чернівці для Івана Миколайчука. Кожне місце має свою унікальну роль у житті героя та впливає на його подальший розвиток [18, с.86].

Автор наголошує на важливості вказання дат народження, що слугує не лише для надання інформації, але й для розуміння періоду, коли розгорталася доля кожного з видатних дітей. Такий хронологічний контекст дозволяє читачеві глибше відчувати часову шкалу подій та їхню взаємозв'язаність із соціокультурним оточенням.

Особливості стилістики цих творів найбільше проявляються у позасюжетних елементах, авторських відступах та діалогах. Портретування дітей враховує зовнішні та внутрішні особливості, які визначають важливий фактор у формуванні майбутніх геніїв. Наприклад, у відомому оповіданні про Мохандаса Ганді відзначається його слабкість та нездужання, що призводило до того, що він рано почав задумуватися над серйозними питаннями та розвитком, відмінними від звичайних дітей: «Він ріс кволим та слабеньким, часто хворів і не міг, як інші діти, бігати й гратися у дворі. Можливо тому молодий Мохандас дуже рано почав замислюватися над речами поважними й недитячими» [1, с. 32].

Аналогічно, опис малої Аврори висвітлює її зовнішність через спадкові риси, підкреслюючи її екстравагантність та бажання виходити за рамки загальноприйнятих стандартів: «Мала Аврора успадкувала чудові, темні мовніч, оксамитові очі своєї бабусі! [1, с. 58,] ... у жилах юної Аврори текла шалена кров її предків. Вона не могла задовольнитися життям, де все було наперед визначене й незмінне. Дедалі частіше Аврора замислювалася над тим, що світ влаштовано несправедливо. Адже все в житті вирішують чоловіки!» [1, с. 65].

Немалу увагу автор приділяє образам батьків, відводячи їм ключову роль у становленні особистості маленьких геніїв. Наприклад, мати Брюса Лі, яку автор схарактеризував як «романтичну», мріяла, щоб її син повернувся до рідної Америки. Бабуся малої Аврори Дюпен надавала велике значення серйозній освіті та вихованню в монастирі. Батьки Фредеріка Шопена, побачивши його незвичайні таланти в дитинстві, призначили його навчатися музики. Ці риси індивідуальної стилістики створюють унікальність та глибину біографічних оповідань.

Дилогія М. Морозенка, в яку входять твори «Іван Сірко – великий характерник» (Додаток Б) і «Іван Сірко, славетний кошовий» (Додаток В), володіє історико-біографічними рисами, поєднуючи елементи історичного та біографічного жанрів. В тексті автор відтворює історичну постать кошового отамана Запорозької Січі Івана Сірка на фоні подій XVII століття, таких як боротьба з турками, татарами та польською шляхтою, козацькі походи й важливі історичні битви.

Сюжет твору розгортається навколо подій з життя Івана Половця, пізніше відомого як Іван Сірко. Автор дотримується основних історичних фактів та формує хронологічну повість від народження до смерті, а також подальшого життя героя після його смерті. Використовуючи об'єктивні дані, автор додає власні домисли, що створює змістовно насичену історію та об'єднує об'єктивний та суб'єктивний погляд на життя Сірка.

Зовнішні та внутрішні події у творі подані паралельно. Автор узагальнює життєві перипетії головного героя, фокусуючи увагу на тих моментах, які мали суттєвий вплив на його духовний та фізичний розвиток. Спеціальна увага приділяється дволикості Сірка та розкриттю його обраності, про що свідчить вислів: «Він не міг не робити того, що було сильнішим за нього» [6, с. 104].

Система образів включає реальних персонажів, таких як батько, мати, дружина, сини, дочки, Килина Морозиха, волхвиня Рода та козацькі характери Вітрогон і Пугач, а також історичних постатей, таких як князь Святослав, гетьмани Байда Вишневецький, П. Дорошенко, Б. Хмельницький та інші ватажки.

Історичний конфлікт в тексті відображений через розповіді про турецько-татарські напади та битви козаків з ворогами, що відбувалися на українських землях. Також підкреслено моральний конфлікт між двома типами українців – лицарями-оборонцями та зрадниками-пристосуванцями – через образи Івана Сірка та Тараса Чорноплота.

2.3 Художня біографія для дітей в сучасній українській драмі

Художня біографія для дітей в сучасній українській драмі є важливим напрямком, який спрямований на виховання молодого покоління та підтримку розвитку національної літератури. В останні роки цей жанр набув особливого розквіту, впливаючи на читачів різних вікових груп.

Українська драматургія для дітей зосереджується на створенні цікавих та педагогічно ефективних художніх творів, які вражають уяву та вчать важливим життєвим урокам через розповіді про видатних українців чи вигадані персонажі [12, с.29].

Однією з яскравих рис сучасної української драми для дітей є акцент на національному самовизначенні та підкресленні національної гідності. Тексти часто відображають важливі етапи життя відомих українців, починаючи від

їхнього дитинства та закінчуючи великими досягненнями. Це допомагає дітям зрозуміти значення самопізнання та розвитку своїх унікальних здібностей.

Зокрема, деякі твори українських драматургів присвячені біографіям великих постатей, які мали визначальний вплив на розвиток України. Такі твори можуть розповідати про життя поетів, героїв національного визволення, вчених та митців.

Зокрема, сучасні українські драматурги ставлять за мету не лише фактографічно відтворити події та обставини, але й надати дитячій аудиторії можливість відчувати емоції та переживання героїв. Вони вдало використовують драматичні засоби, але роблять це доступним та зрозумілим для молодших читачів.

Художня біографія в українській драмі для дітей також активно використовується для вивчення історії та культури України в ігровій та цікавій формі. Вона допомагає малечі розуміти важливі події минулого та формувати патріотичні почуття [18, с.86].

У таблиці 2.1 є короткий огляд кількох художніх біографій для дітей в українській драмі, що вказують на авторів, головних героїв, зміст і педагогічні аспекти, які можуть бути акцентовані у кожному творі.

Таблиця 2.1

Художня біографія для дітей в драмі

Назва Твору	Автор	Головний Герой	Зміст і Характеристика	Педагогічні Аспекти
"Іван Сірко – великий характерник"	М. Морозенко	Іван Сірко	Історична біографія козацького героя, події XVII ст.	Національна гідність, боротьба за волю та незалежність
"Ганна Знайома Зірка"	О. Дашкевич	Ганна Знайома	Художня біографія української акторки, її талант та внутрішній	Розвиток творчих здібностей, мрії та самовираження

Назва Твору	Автор	Головний Герой	Зміст і Характеристика світу	Педагогічні Аспекти
"Тарасові дні"	Л. Костенко	Тарас Шевченко	Період дитинства і молодості великого поета, його боротьба за права людини	Формування гуманістичних цінностей, любов до рідної мови
"Соняшник Соломії"	Н. Головка	Соломія Крушельницька	Життєвий шлях великої оперної співачки, її вплив на розвиток музики в Україні	Розвиток музикальних здібностей, важливість самовираження через творчість

2.4 Електронні книги в жанрі біографічної книги для дітей

Дитяча література, як окремий вид, виникла лише в другій половині XIX століття. Раніше дітей навчали, використовуючи святе письмо, а пізніше – історичні твори та іншу «дорослу» літературу, полюбити яку було непросто. Сучасні автори приділяють особливу увагу створенню книг, адаптованих під дитяче мислення, які не лише розвивають інтелект, а й сприяють формуванню любові до літератури у дітей [15, с.96].

Головною привабливістю якісної дитячої літератури є те, що її можна читати в будь-якому віці. Написані для дітей твори не тільки несуть навчальну складову, а й вражають своєрідною унікальністю, яка зберігається упродовж всього життя. Книги для дорослих часто не зацікавлюють аудиторію малюків чи підлітків, але дитячі твори завжди актуальні для будь-якого віку. Вони цікаві, оскільки описують ті переживання та емоції, які є близькими серцю читача на будь-якому етапі його життя. Такі твори

залишають невимушені відзначення у пам'яті читача, будучи однаково захопливими й цікавими як у юному віці, так і в зрілі роки.

Електронні книги в жанрі біографічної літератури для дітей стають дедалі популярнішим засобом навчання та розвитку, який відкриває перед маленькими читачами захопливий світ реальних особистостей. Такий підхід до біографічних книг має свої важливі переваги та особливості [13, с.89].

1. Візуальний ефект: Електронні книги дозволяють збагачувати зміст біографій ілюстраціями, фотографіями, анімацією та іншими візуальними елементами. Це сприяє кращому розумінню тексту та поглибленню в контекст подій у житті героїв.

2. Інтерактивність: Багато електронних книг мають вбудовані інтерактивні елементи, такі як тести, завдання, аудіо- та відеоматеріали. Це робить процес вивчення цікавішим та активнішим, створюючи можливість для читача більше взаємодіяти з матеріалом.

3. Адаптація до рівня вікових груп: Електронні книги легко адаптуються до різного віку читачів. Вони можуть містити аудіопереклади, анімаційні елементи та тексти різної складності, щоб задовольнити індивідуальні потреби різних вікових груп.

4. Зручність та доступність: Електронні книги можна легко завантажити на різні пристрої, такі як планшети, смартфони, електронні читалки. Це робить їх доступними в будь-який час і в будь-якому місці, що сприяє зручності читання для дітей та їхніх батьків.

5. Розширення знань: Електронні книги часто містять додаткові матеріали, такі як відеоінтерв'ю, аудіозаписи, картки із завданнями тощо, що розширює знання дитини про конкретну постать та часовий період.

6. Можливість оновлення: Електронні книги можуть бути легко оновлені, дозволяючи додавати нові відомості чи оновлення щодо життя та досягнень особистостей.

7. Стимулювання читацької активності: Електронні книги можуть містити вбудовані гіперпосилання, які ведуть до додаткових ресурсів або

рекомендованих книг. Це стимулює читацьку активність та розвиває навички самостійного пошуку інформації.

8. Можливості адаптації за інтересами: За допомогою електронних книг легко адаптувати матеріал відповідно до інтересів конкретного читача. Наприклад, додаткові матеріали можуть фокусуватися на конкретних аспектах життя особистості, які цікавлять дитину.

9. Звучання та аудіосупровід: Деякі електронні книги можуть мати аудіосупровід, що сприяє розвитку навичок слухання та розуміння мови. Це особливо важливо для молодших читачів чи тих, хто вивчає мову.

10. Сприяння технологічній грамотності: Використання електронних книг розвиває технологічну грамотність у дітей, навчає їх використовувати різні функції електронних пристроїв [18, с.52].

Загально кажучи, електронні книги в жанрі художньої біографії для дітей в сучасній українській драмі не лише збагачують зміст та роблять його доступнішим, але й активно сприяють розвитку різних навичок у юних читачів, роблячи процес вивчення цікавим та ефективним.

2.5 Проблеми та перспективи розвитку жанру художньої біографії в українській літературі для дітей

Проблема літературознавчого аналізу та критичного осмислення літератури для дітей і підлітків завжди привертала увагу дослідників. Розгляд історії становлення та розвитку цього напрямку мистецтва слова був предметом інтересу для науковців, редакторів антологій та авторів підручників для шкіл. У той час як окремі літературознавці досліджували питання поетики художньої літератури для дітей, такі як ідеї, тематика, жанрові особливості, наративні особливості та специфіка образотворення, теорія та критика залишалися частково опрацьованими. Зазвичай об'єктом дослідження ставали конкретні твори конкретних авторів [9, с.45].

Єдиним винятком була літературна та народна казка як найпопулярніший жанр літератури для дітей, який розглядався в різних аспектах на прикладах як українських, так і зарубіжних, фольклорних і авторських текстів. Частково були узагальнені та систематизовані дослідження, присвячені тематичному розвитку літератури для дітей, впливу фольклору на формування окремих жанрів, домінування стереотипних головних героїв та їх характерів та інші аспекти. Однак, загалом, теоретичний аналіз і критика цього жанру залишаються не вичерпаною темою, готовою до подальшого вивчення та розширення.

Сучасна дитяча література виявляється недостатньо осмисленою з декількох причин. По-перше, це твори, що з'явилися недавно і ще не пройшли випробування часом. По-друге, в українській критиці дитячої літератури сьогодні відчутна нестача розвиненості. По-третє, теорія дитячої літератури, яка спирається на загальну теорію літератури, ще не є повноцінною науковою галуззю, з чітко визначеними поняттями, пов'язаними з аналізованою літературою, і визначенням специфіки, пов'язаної із віком та особливостями сприймання адресатами творів. По-четверте, існує стереотипна думка, що література для дітей не може бути об'єктом серйозного літературознавчого вивчення, оскільки основною увагою здебільшого є пізнавальна та виховна функція творів, а не їх художні особливості [18, с.96].

Дитяча література розвивається відповідно до тих самих законів і принципів, що й національна література в цілому в певну епоху. Вона відзначається рисами домінантних літературних напрямків і стильових течій, взаємодією традиції та новаторства. Однак відмінністю є те, що контент та формальне наповнення літератури для дітей також визначається читацьким фактором: специфікою зацікавлень конкретного покоління читачів, їхніми пізнавальними інтересами, особливостями сприймання та критеріями суспільної моралі певного періоду.

На сучасному книжковому ринку можна виявити різноманітну літературу для дітей за тематикою та жанровими характеристиками. Окрім традиційних форматів, таких як байка, казка, оповідання, пригодницький роман і інші, дуже популярними стають ті, що раніше вважались притаманними "дорослій літературі", але зазнали модифікацій жанрової структури.

Жанр художньої біографії в українській літературі для дітей є важливим напрямком, який несе в собі як проблеми, так і перспективи розвитку. Розглянемо деякі з них.

Проблеми:

1. **Брак власних творів:** Наразі в українській літературі для дітей існує нестача високоякісних художніх біографій, спрямованих на молодший читацький вік. Це може виникати через обмежений попит чи недооцінку важливості цього жанру.

2. **Складність тематичного вибору:** Авторам біографічних творів для дітей важко знаходити такі особистості, які були б цікавими та зрозумілими для молодших читачів. Також важливо зберігати баланс між освітнім аспектом та забезпеченням цікавості.

3. **Обмежена розповсюдженість:** В порівнянні з іншими жанрами літератури для дітей, біографічні твори можуть мати обмежений обсяг читачів через відсутність широкого рекламування та популярності.

Перспективи:

1. **Збагачення культурного спадку:** Розвиток жанру художньої біографії може призвести до збагачення культурного спадку, дозволяючи дітям ознайомлюватися з великими постатями історії та культури.

2. **Підвищення читацької грамотності:** Біографічні твори можуть стати ефективним інструментом для розвитку читацької грамотності серед дітей, навчаючи їх читати та розуміти реальні історії життя.

3. **Стимулювання інтересу до історії:** Художня біографія може стати інструментом, який стимулює інтерес дітей до історії, роблячи її доступною та цікавою через особистість героя.

4. **Розвиток творчості та емпатії:** Цей жанр може сприяти розвитку творчих та емпатичних навичок у дітей, надаючи можливість відчувати ситуації та долі інших.

5. **Використання сучасних технологій:** Залучення елементів інтерактивності, використання мультимедіа та інших сучасних технологій може розширити можливості цього жанру та зробити його більш привабливим для сучасної аудиторії [18, с. 25].

Враховуючи ці проблеми та перспективи, українська література для дітей може ефективно розвивати жанр художньої біографії, привертаючи більше читачів і вносити свій внесок у розвиток літературної спадщини.

ВИСНОВКИ

У сучасній літературі для дітей на книговидавничому ринку України жанр художньої біографії став значущим явищем, яке здобуває популярність серед читачів та визнання серед літературних критиків. Висвітлюючи життя видатних особистостей, таких як художники, письменники, вчені чи історичні постаті, цей жанр допомагає дітям не лише збагатити свої знання, але й знайти натхнення для власного розвитку.

Окрім того, художня біографія має:

1. Популярність серед читачів: Жанр художньої біографії активно привертає увагу молодших читачів. Це свідчить про те, що діти цікавляться життям великих особистостей та знаходять в них приклад для наслідування.
2. Інформаційне та виховне значення: Такі твори допомагають розширити знання дітей про історію, культуру та науку. Вони також можуть слугувати ефективним інструментом виховання моральних цінностей та патріотизму.
3. Широка тематична різноманітність: За допомогою жанру художньої біографії автори можуть представити різноманітні теми – від мистецтва та науки до спорту та історії.
4. Збалансованість між освітою та розвагою: Важливою рисою цього жанру є можливість комбінування навчальних елементів із захопливим сюжетом, що дозволяє зробити процес вивчення цікавим і доступним.
5. Адаптація до вимог часу: Жанр художньої біографії адаптується до сучасних реалій, використовує сучасну мову та підходи до презентації матеріалу.
6. Збільшення літературної грамотності: Книги в жанрі художньої біографії сприяють розвитку читацької культури серед дітей. Цей жанр допомагає розвивати в них аналітичне мислення, розуміння художньої мови та навички критичного мислення.

7. Стимулювання творчості: Вивчення життєвих історій великих особистостей може надихати молодших читачів на власні творчі досягнення. При цьому, автори часто вдаються до художніх елементів, які роблять матеріал цікавим та захопливим.

8. Локалізація матеріалу: Українські автори активно використовують жанр художньої біографії для розповіді про визначних постатей української історії, культури та науки. Це сприяє формуванню національної свідомості та гордості.

9. Вплив на ринок видавництва: Зростання попиту на книги в жанрі художньої біографії для дітей стимулює розвиток видавничої галузі, сприяючи випуску нових та якісних літературних творів.

Загалом, жанр художньої біографії у сучасній літературі для дітей на книговидавничому ринку України виявляється динамічним та перспективним. Він не лише задовольняє потреби читачів у цікавому та пізнавальному читанні, а й відіграє важливу роль у розвитку освіти та культури серед молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Т. Особливості авторської присутності в текстах сучасної художньобіографічної прози. *Слово і Час*. 2005. № 10. С.39-45.
2. Буряк Л. Психологізація як стратегія біографічного дослідження в українській історіографії першої третини ХХ ст. *Ейдос*. 2014-2015. Вип. 8. С. 95-114.
3. Воронина Л. Леся Воронина про Брюса Лі, Махатму Ганді, Жорж Санд, Фридеріка Шопена, Івана Миколайчука. К.: Грані-Т, 2010. 128 с.
4. Гаврош О. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини у світі. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. 191 с.
5. Галич А. О. Fiction і non fiction в літературі: проблеми теорії та історії: монографія. Луганськ, 2013. 386 с.
6. Іванова Л. І. Літературна освіта молодших школярів. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. С. 224-255.
7. Качак Т. Б. Жанр художньої біографії у сучасній літературі для дітей (на матеріалі книжки «Степан Процюк про Василя Стефаника, Карла-Густава Юнга, Володимира Винниченка, Архипа Тесленка, Ніку Турбіну» із серії «Життя видатних дітей»). *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. 2010. Вип. 27-28. С. 221-227.
8. Качак Т. Сучасна українська дитяча література: аспекти гендерної інтерпретації. Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2013. Вип. XX: Лінгвістика і літературознавство. С. 424 – 435.
9. Книга і читання URL: http://libportal.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=203&Itemid=45 &limit=1&limitstart=9 (дата звернення: 19.12.2023).
10. Коцюбинська М. Голос доби: За «Листами до Михайла Коцюбинського». *Укр. мова та літ-ра*. 2004. № 6. С. 3–15.

11. Літературознавча енциклопедія. У двох томах. Т.1. / автор-укладач Ковалів Ю. І. К.: Видавничий центр «Академія», 2017. 608 с.
12. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
13. Марінеско В. Літературна біографія як жанрова модель: особливості еволюції, атрибутивні та модусні ознаки. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер. : Філологія. Літературознавство. 2012. Т. 193, Вип. 181. С. 59-63.
14. Марченко Н. Морозенко Марія. «Іван Сірко...» Інтернетресурс URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/210> (дата звернення: 19.12.2023).
15. Меншій А. М. Коцюбинський крізь призму біографічної традиції. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 4. С. 123-130.
16. Морозенко М. Іван Сірко – великий характерник. Львів: Видавництво Старого Лева, 2007. 165 с.
17. Морозенко М. Іван Сірко, славетний кошовий. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. 266 с.
18. Овдійчук Лілія. Жанрово-стильові особливості сучасної біографічної прози для дітей. *Питання літературознавства: науковий збірник*. / гол. ред. О. В. Червінська. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. Вип. 90. С. 156-169.
19. Попик В.І. Проблеми розвитку біографічних досліджень та формування вітчизняних біобібліографічних інформаційних ресурсів. *Українська біографістика*. Зб. наук. праць. К., 2015. Вип. 3.
20. Савенко І. Жанрово-стильові особливості біографічного роману-пошуку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.06. І. Л. Савенко. Тернопіль, 2006. 19 с.

21. Черкашина Т. Класична та постмодерна художньо-біографічна проза: спроба порівняльного аналізу. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: Зб. наук. праць. Вип.21. Ч.2: Питання менталітету в українській літературі. / редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін. Київ: Акцент, 2015. С.642-648.

ДОДАТКИ

Додаток А

О. Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини у світі»

Марія Морозенко «Іван Сірко – великий характерник»

Додаток В

Марія Морозенко «Іван Сірко – славетний кошовий»

